

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Tim Birkhead 2013. *De zintuigen van vogels*. De Bezige Bij, Amsterdam. 303 pagina's. Prijs € 19,95.

In veel aankondigingen en ook in menige recensie wordt nogal de nadruk gelegd op de merkwaardige ondertitel: "Hoe voelt het om een vogel te zijn". Alleen in zijn Voorwoord stipt de schrijver dit aan. Hij poneert daar een aantal prikkelende vragen zoals: "Hoe is het om als uitkijk te fungeren voor een groep alpenkraaien en in de eerste plaats uit te kijken naar arenden en pas in de tweede plaats ook naar voortplantingskansen." Voor zover ik kan nagaan komen die kraaien en arenden in het verdere verloop van het boek helemaal niet meer voor. Ook andere vragen die in het Voorwoord (en het Nawoord!) worden opgeworpen, worden in het boek zelf nauwelijks behandeld. Het heeft er daarom de schijn van dat op verzoek van de uitgever een prikkelend Voorwoord en Nawoord moesten worden toegevoegd. Ook de merkwaardige ondertitel "Hoe voelt het om een vogel te zijn?" is wellicht om commerciële redenen toegevoegd.

Het bovenstaande doet verder weinig af van het leesplezier dat velen zullen hebben bij het doornemen van dit vlot geschreven boek. Tim Birkhead weet waarover hij schrijft en hij heeft de gave om een breed publiek langdurig bij het onderwerp te houden. Natuurlijk gaat het eerste hoofdstuk over het gezichtvermogen dat bij veel vogels buitengewoon goed ontwikkeld is. Denk hierbij maar aan een valk die op grote afstand een prooi ziet bewegen of aan een Merel die aan het bewegen van een grassprietje ziet of daar een worm in de grond bezig is. Maar ook wat gehoor betreft leveren vogels formidabele prestaties. Natuurlijk staan de uilen hierbij aan de top, maar ook andere soorten leveren verbluffende prestaties. Daarbij hoeft niet alleen gedacht worden aan de perceptie (het opvangen van het geluid), maar ook aan het onthouden van bepaalde geluiden. Zo herkennen oudervogels het geluid van hun jongen in een kolonie met duizenden soortgenoten.

Birkhead gaat hierna dieper in op tastzin, smaakzin en reukzin, zintuigen die bij sommige vogels buitengewoon goed ontwikkeld zijn. Bij tastzin kan gedacht worden aan de gevoelige snavels van een Houtsnip en een Kanoet waarmee kleine prooien in de bodem opgespoord kunnen worden. Bij de reukzin, waarvan vroeger nog wel eens werd beweerd dat vrijwel geen vogel kon ruiken, gaat Birkhead in op het fenomenale reukvermogen van stormvogels. Deze vogels kunnen zich op de oceanen oriënteren aan de hand van de zwakke geuren van het plankton dat aan de oppervlakte drijft.

Hoewel de schrijver het vermogen bespreekt dat vogels zich kunnen oriënteren met behulp van het aardmagnetisme, gaat hij niet dieper in op andere zintuigen die belangrijk zijn bij de vogeltrek. Hierbij kan gedacht worden aan zaken als sterrenoriëntatie en het reageren op luchtdrukverschillen.

Het boek eindigt met een hoofdstuk over Emoties. Hier ligt het gevaar op de loer van het antropomorfisme, wat inhoudt dat wij snel geneigd zijn menselijke gevoelens aan dieren toe te schrijven. Gelukkig blijft Birkhead hier een vrij nuchtere beschouwer die zich niet te buiten gaat aan wat in de ondertitel van dit boek wordt opgeroepen.

Al met al een goed leesbaar en leerzaam boek!

Tim Birkhead 2008. *De wijsheid van vogels. Een geïllustreerde geschiedenis van de ornithologie*. De Bezige Bij, Amsterdam. 437 pagina's. Prijs € 19,90.

Bij het verschijnen van het hiervoor besproken boek van Tim Birkhead werd het uitgeveresstant van zijn vorige boek tegen sterk gereduceerde prijs op de markt gebracht. Voor bijna 20 euro heb je nu een formidabel boek van ruim 400 pagina's in handen!

Ook voor dit boek heeft Tim Birkhead jarenlang research verricht. Het is een prestatie van formaat om daarna een goed leesbaar boek te produceren waaruit ook doorgewinterde vogelaars nog heel wat kunnen opsteken. Zelf vond ik het stuk over John Ray erg interessant. Ray was een onderzoeker uit de periode rond 1700. De titel van zijn belangrijkste boek luidde: *The wisdom of God manifested in the Works of the Creation*. Evenals zijn tijdgenoten ging hij er van uit dat de schepping volmaakt was. Maar toch stelt hij allerlei vragen die tot nader onderzoek moesten leiden. Zo gaat hij in op de snelle ontwikkeling van jonge vogels vergeleken met jonge zoogdieren. Ook beschrijft hij zo'n 500 soorten en hij vermoedt dat er in de nog vrij onbekende werelddelen Afrika en Amerika wellicht nog een kleine 200 ontdekt kunnen worden! Ruim een eeuw later stelde Lucien Bonaparte (een neef van de keizer) het aantal soorten al op ruim 7000, een flinke stap in de goede richting van het huidige aantal bekende soorten (ruim 9000).

Dit boek is geen klassiek geschiedeniswerk waarin de ornithologie in chronologische volgorde wordt behandeld. Birkhead kiest voor een thematische behandeling. Zo vertelt hij bij het onderwerp vogeltrek hoe lang het duurde voordat men ook maar enig idee had waar de vogels in de winter bleven. Pas in het begin van de vorige eeuw kreeg men enig zicht hierop toen het

ringonderzoek meer duidelijkheid bracht. Andere onderwerpen die bij deze thematische aanpak veel aandacht krijgen zijn: vogelzang, territorium, voortplanting en levensduur. Al met al geeft dit boek een uitstekend beeld van de moeizame weg die de wetenschap moest gaan om tot de huidige inzichten te komen.

Voor meer informatie over de ontwikkeling van de Nederlandse ornithologie kan verwezen worden naar het proefschrift van G.A. Brouwer getiteld *Historische gegevens over onze vroegere ornithologen en over de avifauna van Nederland* (1954). De ornithologie van de vorige eeuw is op uitstekende wijze beschreven door K.H. Voous in zijn boek *In de ban van Vogels* (1995). Beide boeken zijn te vinden in de Jan Verwey Bibliotheek.

Rykel de Bruyne, Sylvia van Leeuwen, Adriaan Gmelig Meyling & Rogier Daan (redactie) 2013. *Schelpdieren van het Nederlandse Noordzeegebied, Ecologische atlas van de mariene weekdieren (mollusca)*. Uitgevers: Tirion Natuur, Utrecht & Stichting Anemoon, Bennekom. 414 pagina's. Prijs € 49,95.

Af en toe verschijnt er een boek waarbij je al na één minuut bladeren beseft dat het een boek van topkwaliteit betreft. In die categorie hoort dit nieuwe schelpenboek thuis. Het is een lijvig boekwerk, prachtig uitgegeven met foto's en kaartjes en met een uitvoerige informatieve tekst. Toen ik in de jaren zestig op Terschelling voor het eerst schelpen ging zoeken, gebruikten we de veldgids van Bob Entrop, decennia lang het meest gebruikte schelpenboek in ons land. Dit boekje leidde er toe dat veel aandacht uitging naar de voetjes van aangespoeld riemwier en de eikapsels van de wulk. Want daarin kon je volgens Entrop allerlei zeldzame slakjes van zuidelijke herkomst vinden. Deze categorie komt in dit nieuwe boek niet uitgebreid aan de orde (bijlage 4). Het gaat in dit standaardwerk om de levende fauna van de kustwateren (inclusief Waddenzee en zoute Delta) en het Nederlandse Continentale Plat. Alleen de dieren die daar leven komen uitvoerig aan bod. Op de kaartjes zijn de plaatsen ingetekend waar de soort levend is aangetroffen en de plaatsen langs de kust waar de soort levend of nog vers is aangespoeld. Door deze keuze zie je voor de Hollandse kust geen stippen staan voor bekende soorten als spoelhoren en wenteltrap.

In het boek gaat veel aandacht uit naar de veranderingen in de schelpdierfauna. We kennen allemaal de opkomst van de Amerikaanse zwaardschede en de afname van de kokkel. Dankzij de inspanningen van groepen als de Strandwacht Katwijk-Noordwijk (wekelijkse tellingen vanaf 1978!) zijn die veranderingen nauwkeurig vastgelegd.

Voor meer bijzonderheden over dit fantastische boek zie elders in deze aflevering van de Strandloper.